

נירנברג

(Nuremberg; Nürnberg). עיר במחוז פראנקוניה (Franconia) התיכונה בבווריה שבגרמניה. יהודים ישבו בה למן המאה ה-12. הקהילה בנ' ידעה ימי פריחה ושגשוג, כלכלי ותרבותי, וכן גזירות, פרעות וגירושים. במאה ה-19 התחדשה הקהילה, וב-1922 נמנו עימה 9,280 נפש, והיא היתה השנייה בגודלה בבווריה.

מצבם הכלכלי של רבים מיהודי נ' היה איתן והם עסקו במסחר, בחרושת, בבנקאות ובמקצועות חופשיים. מצבם החריף אחרי שב-1923 נוסד השבועון 'דר שטימר' בידי יוליוס שטריכר. בשנה ההיא, שנת ה'פוטש' של היטלר במינכן, פגעו צעירים נאצים לובשי מדים במאות מיהודי נ' ברחוב, בבתי-קפה ואף לבית-העלמין היהודי חדרו, ואחד מהיהודים מת מפצעיו. בתגובה קיימו חברי 'ברית חיילי החזית היהודים' משמרות חמושים מול מוסדות הקהילה. אחרי הצלחתם של הנאצים בבחירות ב-1930 התחדשו הפגיעות ברכוש היהודים.

אחרי עליית הנאצים לשלטון היו הפגיעות ביהודי נ' קשות יותר מבמקומות אחרים. ב-20 ביולי 1933 חדרו אנשי ס"א לבתיהם של כ-400 יהודים והחרימו שטרות ופנקסי חשבונות; כ-300 יהודים, רובם חברי 'בני ברית', וביניהם קשישים בני 70 ויותר, נעצרו בידי אנשי ס"א, רוכזו במגרשים בפרברי העיר והיו קורבן להתעללויות.

מעליית הנאצים לשלטון עד 31 במרס 1934 עזבו 1,476 יהודים את נ'. אחר-כך קטן מספר העוזבים בהרבה, וב-12 החודשים שמתחילת אפריל 1937 עזבו 298 בלבד. מול מאמצי הנאצים לדחוק את רגלי היהודים מן העיר השיבו יהודי נ' בשידוד מערכות ארגוני בתחומי הדת, החינוך, התרבות וחיי החברה, עד כדי אי-תלות במציאות הסובבת המתנכרת, וזאת מתוך גידול ניכר בהכנסות הקהילה ובהוצאותיה – שלא כמרביית ערי גרמניה – דבר שהתאפשר הודות למעמדם הכלכלי האיתן; בסוף 1936 עדיין היו 728 בתי-עסק בידי יהודים.

כבר ב-10 באוגוסט 1938 נהרסו בפקודתו של שטרייכר בית-הכנסת הגדול ובית הקהילה שלידי, בטענה שהבניין 'מכער את פני העיר'. ראוי לציין שאדריכל לא-יהודי הציל את 'אבן היהודים', שריד מבית-הכנסת שמימי-הביניים, שעליה ניצב ארון הקודש.

בפרעות נובמבר 1938 ('ליל הבדולח') ב-10 בנובמבר בשעה 02:00 בלילה חולקו אלות לאנשי ס"א בכיכר המרכזית של העיר, ובמהרה הוצתו בית-הכנסת של 'עדת ישראל' ואולם התפילה 'אחיעזר'. ברחובות השתוללו כנופיות בריונים, היכו ביהודים ופצעו מאות מהם: 16 נרצחו ועשרה התאבדו. הנרצחים והמתאבדים היו חלק גדול מכלל האבידות בנפש בגרמניה ב'ליל הבדולח'. 160 גברים נאסרו והוכו בכלא העירוני, ורובם נשלחו לדכאו. מאות בתיים ובתי-עסק של יהודים נשדדו בידי הפורעים, שאליהם הצטרפו עוברים ושבים רבים.

מאז החלה בריחה של יהודים מנ', והשלטונות, ובראשם מנהיגי המפלגה, התעשרו מקניית נכסיהם של הנמלטים, שלרוב קיבלו רק כעשירית משווי הנכסים. השחיתות הגיעה לממדים כאלה עד שהשלטונות נאלצו להקים ועדת חקירה מיוחדת, והיא הוקיעה את הנעשה והציעה להעניש את האחראים.

ב-29 בנובמבר 1941 נשלחו 535 יהודים לריגה, ב-24 במרס 1942 נשלחו 650 לאיזביצה לובלסקה (Izbica Lubelska) וב-10 בספטמבר 1942 נשלחו 686 לטרזיינשטט. משלושת המשלוחים הגדולים הללו שרדו כמה עשרות בלבד. נוסף להם נשלחו 139 יהודים בארבעה משלוחים אחרים ועוד 67 נשלחו יחידים למחנות שונים. בסתיו 1942 הועברו כמה עשרות יהודים לפירת (Fürth) הסמוכה ובעיר נותרו רק יהודים הנשואים בנישואי-תערובת. העיתונות הנאצית הטעימה שנ' היא 'יודנריין'.

אחרי המלחמה חזרו לעיר 65 יהודים; אחר-כך היגר חלקם מגרמניה. חלק קטן בלבד מבין הפוגעים ביהודים הועמד לדין, רבים זוכו או קיבלו עונשים קלים. קהילה חדשה התארגנה בעיר והיא שומרת על שני בתי-העלמין. שניהם כבר חוללו מספר פעמים.